

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.10436027>

Accepted: 11.10.2023

Madde Bağımlısı Bireylerin Bazı Kişisel Özelliklerine Göre Bağımlılık Şiddetlerinin İncelenmesi

The Severity Of Addiction According To Some Personal Characteristics Of Substance Dependent Individuals Examining

Bengü ANAR

Yakın Doğu Üniversitesi

psk.benguanar@gmail.com, <https://orcid.org/0009-0007-2050-7449>**Bingül SUBAŞI HARMANCI**

Yakın Doğu Üniversitesi

bingul.subasi@neu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0003-3633-622X>

Özet

Madde kullanımını ülkemizde ve tüm dünyada toplumsal, ekonomik, hukuki, tıbbi ve psikolojik açıdan problem oluşturarak, ülkelerin temel sorunu haline gelmektedir. Bu doğrultuda araştırmada Madde bağımlısı bireylerin bazı kişisel özelliklerine göre bağımlılık şiddetlerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmada nicel araştırma yöntemlerinden biri olan korelasyonel model kullanılmıştır. Araştırmanın evreni 18 yaş ve üstü Madde Bağımlısı bireylerden oluşmuştur. Bu araştırmada amaçlı örnekleme yöntemi kullanılarak evrenden örneklem seçilmiştir. Ölçekler katılımcılara Adana Dr. Ekrem Tok Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Hastanesi AMATEM' de yüz yüze verilmiştir. Tanılı 168 birey ile görüşülmüştür. Araştırma amaçları doğrultusunda oluşturulan anket formunda Kişisel Bilgi Formu ve BAPİ yer almıştır. Araştırma verilerinin analizinde veri seti normal dağılıma uymadığından dolayı parametrik olmayan testler kullanılmış olup, Mann-Whitney U testi ve Kruskal-Wallis H testi yapılmıştır. Madde bağımlısı katılımcıların sosyo-demografik özellikleri, ebeveynlerinin bazı özellikleri ve madde kullanımına ilişkin bazı özelliklerinin dağılımı frekans analiziyle saptanmıştır. Katılımcıların cinsiyet, yaş, medeni durum, eğitim, aile öyküleri incelendiğinde bağımlılık şiddetlerinin değiştiği yönünde bulgular elde edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Madde Bağımlılığı, Bağımlılık Şiddeti, Ebeveyn Özellikleri, Kişisel Özellikler

Abstract

Substance abuse is social, economic, legal, medical and psychological problem in our country and all over the world. It becomes the main problem of the countries by creating a problem in terms of in this direction In this study, the severity of addiction according to some personal characteristics of substance addicted individuals, intended to be examined. The universe of the research consists of 18 years old and over substance addicted individuals. In this study, sampling from the universe was used by using purposive sampling method has been selected. The scales were performed to the participants at Adana Dr. Ekrem Tok Mental Health and Diseases Hospital It was given face to face at AMATEM. 168 diagnosed individuals were interviewed. Research purposes Personal Information Form and BAPI were included in the questionnaire created in line with the questionnaire. Research In the analysis of the data, non-parametric tests were performed because the data set did not fit the normal distribution. were used, Mann-Whitney U test and Kruskal-Wallis H test were performed. Drug addict socio-demographic characteristics of the participants, some characteristics of their parents and substance use The distribution of some of the properties related to this subject was determined by frequency analysis. Participants' gender, age, when marital status, education, family histories are examined, it is seen that the severity of addiction changes findings have been obtained.

Keywords: Substance Abuse, Addiction Severity, Parent Characteristic, Personal Characteristic

1. Giriş

Bağımlılık tanımı ve yeri günümüzde halen daha değişmeye devam etmektedir. Bağımlılık, kişiyi psikolojik, fiziksel ve sosyal açıdan olumsuz yönde etkilemesine rağmen tolerans geliştirerek kullanmaya devam ettiği, çoğunlukla tekrarlamaların olduğu kronik olan beyin hastalığıdır. “Bağımlılık” kavramı anlamından kaynaklı olumsuzluk oluşturabileceği için DSM-V’den kaldırılıp, yerine daha yüksüz bir kavram olan “madde kullanım bozukluğu” getirilmiştir (Köroğlu, 2015).

Madde kullanımı; kişinin farklı türde maddelerin ruh ve beden dünyasına etkisinin farkına varması ve kendisini olduğundan farklı şekilde hissettirdiğini anladığı andan itibaren, bağımlılık geliştirme sürecinin başlamasıdır (Yıldırım ve Sütçü, 2016). Madde kullanım bozukluğu son yıllarda giderek artmaktadır ve bunun ile birlikte de biyolojik-psikolojik ve sosyal açıdan problemlere sebep olmasından kaynaklı müdahale edilmesi gereken önemli bir halk sağlığı sorunudur (Görgülü, 2020). Madde bağımlılığı ise, kişinin kullandığı maddeye tolerans geliştirmesi ile, maddeyi azaltmak ya da bırakmak istemesine rağmen madde kullanımının önüne geçememesi, bunun için çok zaman harcaması ve yaşantısını olumsuz yönde etkilediği ruhsal tablodur (Topgül, 2022).

2. Bağımlılık Şiddeti

Bağımlılık kişinin maddeyi düzenli tüketmesi ile pekiştirilir. Bu süreçte nöronlar veya nöron-hücre arası iletişimi gerçekleştiren kimyasallar beyni değiştirmeye başlar. Bu doğrultuda kişi maddeyi aynı düzeyde almasına karşın etkisinde azalma hissederek tolerans geliştirir ve bağımlılık şiddeti artar (Uzbay, 2018). Bağımlılık şiddeti, madde kullanıcılarının günlük yaşantısında aksaklıklar ve bu aksaklıklar sonucunda oluşan tüm problemleri etkilediği görülmektedir (Falker vd., 2022).

Bağımlılık şiddetini tespit etmenin, kişinin üzerinde yarattığı problemleri değerlendirmek, tedavi sürecinde öncelikli olarak dikkat edilmesi gereken alanları belirleyebilmek için oldukça önemli olduğu bildirilmektedir. Madde kullanıcılarının kullandığı maddenin dozu ve türü, bağımlılığı karşılayan tanı kriterlerinin sayısı, maddeye karşı dürtü ve istek bağımlılığın şiddetini belirleyebilmek için en önemli göstergelerdir (Ögel vd., 2012; Polak vd., 2023). Bağımlılığın şiddeti yüksek seviyelerde olduğunda uygulanan tedaviler daha yoğun olmakla birlikte daha uzun sürdüğü de görülmektedir (Albal, 2019).

3. Kişisel Özellikler ve Madde Bağımlılığı

Avrupa Uyuşturucu Raporuna göre 13,8 milyon 15-16 yaş arası gencin esrar kullandığı görülmüştür (UNODC, 2018). Madde kullanıcılarının kişisel özelliklerine göre literatür incelendiğinde, dünya geneli madde kullanım bozukluğundan kaynaklı tedaviye başvuran kadınların oranı, erkekler ile kıyaslandığında çok daha az sayıda görülmektedir (UNODC, 2019; Aldemir, 2019).

Literatür incelendiğinde madde kullanıcılarının bekar olması ve çocuk sahibi olmamasının bağımlılık geliştirmede etkili olduğu saptanmıştır. Düzenli bir aile hayatının olmamasının bağımlılık gelişimindeki risk faktör olarak görülmektedir (Kuyumcuoğlu, 2019). Bunlara ek olarak kullanıcıların genellikle ailesinde madde kullanımının olması, çocukluk döneminde travma öyküsü, ebeveyn kaybı, ebeveynlerin boşanması, çeşitli psikiyatrik sorunlar, ekonomik düzeyin yetersizliği gibi bir çok faktörün madde kullanımı için ve maddeye olan şiddetli istekte önemli bir risk faktörü olduğu görülmektedir (Dilbaz, 2013; Ögel, 2010; Falker vd., 2022). Yapılan bir çok çalışmada madde kullanımının nedenleri incelenmiştir. Madde kullanımının birçok nedeninin olduğu bilinse de madde kullanıcılarının en çok maddeye başlama sebebi problemlerden kaçmak, merak, arkadaş ortamı, aile içi iletişim problemleri ve psikolojik problemler, bir gruba ait olma isteğidir (Tekalan vd., 2012; Ulukoca vd., 2013; Ertüzün vd., 2016).

Kişilerin eğitim seviyesinin düşük olması ile ekonomik zorluklar, sosyal dezavantajlar ile ilişkilidir. Eğitim seviyesi düşük olan bireylerin madde bağımlılığı geliştirmelerinde ve bağımlılık şiddetleri daha yüksek görülmektedir (Dar, 2019). Ayrıca ekonomik açıdan daha kolay erişilebilirliğinin de önemli bir etkisinin olmasından kaynaklı yapılan araştırmalarda dünya geneli en çok tercih edilen maddenin esrar olduğu görülmektedir (UNODC, 2019). Önemli bir diğer kişisel faktör ise ebeveyni tarafından otoriter tutum ile yetişmek, ihmal edilmek veya olumlu/olumsuz tüm davranışlarının hoş görülmesi risk faktörleridir. Bu tutarsız davranışlar ile büyütülmüş çocukların problemle baş etme kabiliyeti düşük, kendisine güveni az ve çevresindekilere 'hayır' demekte güçlük yaşamaları sebebiyle madde kullanımında önemli bir risk faktörüdür (Erginbay, 2014; Öngel-Atar vd., 2016; Butt vd., 2022).

Bunlara ek olarak madde kullanan kişilerin intihar düşüncelerinin olması bağımlılık şiddeti açısından bir risk faktörüdür. Madde kullanan kişilerin intihar düşünceleri veya intihar girişimi olan kişilerin bağımlılık şiddetlerinin daha yüksek olduğu saptanmıştır (Kassem, 2019).

4. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı, madde bağımlısı bireylerin bazı kişisel özelliklerine göre bağımlılık şiddetlerinin incelenmesidir.

5. Yöntem

Bu araştırmada nicel araştırma yöntemlerinden biri olan Korelasyonel Yöntem kullanılmıştır. Araştırma evreni Türkiye’de yaşayan 18 yaş ve üstü madde bağımlısı bireyden oluşmaktadır. Amaçsal örnekleme yöntemi kullanılarak 168 kişi çalışmaya dahil edilmiştir. Çalışma verileri Adana Dr. Ekrem Tok Ruh Sağığı ve Hastalıkları Hastanesi AMATEM servisinden toplanmıştır. Çalışmaya katılan madde bağımlısı bireylerin %34,52’si kadın ve %65,48’i erkek, %27,38’i 18-24 yaş, %50,0’si 25-34 yaş, %22,62’si 35 yaş ve üstü yaş grubundadır. Bu çalışma, Yakın Doğu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Etik Kurulu tarafından 2022/1365 karar numarası onaylanmıştır.

6. Ölçüm Araçları

6.1 Kişisel Bilgi Formu

Katılımcıların yaş, cinsiyet, aile bilgileri, anne ve baba tutumu gibi kişisel bilgilerine ulaşmak amacıyla araştırmacı tarafından oluşturulan forum 28 sorulardan oluşmaktadır.

6.2 Bağımlılık Profil İndeksi (BAPİ)

Ögel vd. (2012) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek kişinin bağımlılık türünü, kullanım sıklığıını, günlük yaşamına olan etkisini ve bırakma motivasyonunu ölçmek amacıyla kullanılmaktadır. Ölçüm aracının, madde kullanım özellikleri alt-boyutu iç tutarlılık katsayısı 0.64, tanı ölçütleri alt-boyutu 0.85, şiddetli istek alt-boyutu 0.74, yaşama etki alt-boyutu 0.84, ve motivasyon alt-boyutu için 0.47 saptanmıştır. Ölçek geneli iç tutarlılık katsayısı 0.81 olarak belirlenmiştir.

7. Bulgular

Tablo 1. Madde Bağımlısı Bireylerin Madde Kullanımına İlişkin Bazı Özellikleri

	n	%
Kullanılan madde		
Kannabis (esrar, marihuana)	111	66,07
Kokain	28	16,67
Opiyatlar (morfin, eroin, dolantin vs)	28	16,67
Amfetamin (Extazy vs.)	93	55,36
Sedatif-hipnotikler (Xanax, diazem,rivotril,ketamin vs.)	44	26,19
Halisunojenler (LSD)	8	4,76
İnhalan-Uçucular (uhu,tiner, bali vs.)	11	6,55
Öncelikle tercih edilen madde		
Kannabis (esrar, marihuana)	67	39,88
Opiyatlar (morfin, eroin, dolantin vs)	10	5,95
Amfetamin (Extazy vs.)	60	35,71
Sedatif-hipnotikler (Xanax, diazem,rivotril,ketamin vs.)	20	11,90
Diğer	11	6,55
Maddeye başlama nedeni		
Merak	82	48,81
Problemlerden kaçmak	96	57,14
Eğlenmek	31	18,45
Bir gruba ait olmak	48	28,57
Arkadaş baskısı	26	15,48
Beğeni toplamak	11	6,55
Madde kullanmadığı en uzun süre		
0-1 hafta	30	17,86
1 hafta -1 ay	76	45,24
1 ay- 6 ay	33	19,64
6 ay- 1 sene	11	6,55
1 sene- 5 sene	18	10,71
Madde kullanımı		
Aileyle ilgili problem	118	70,24
Ekonomik (Parasal) problemler	108	64,29
Arkadaşlarla ilgili problem	63	37,50
Eğitimle ilgili problem	21	12,50
İşle ilgili problem	67	39,88
Sağlıkla ilgili problemler	91	54,17
Adli problem	67	39,88
İlk madde kullanım yaşı		
15 yaş ve altı	40	23,81
16-17 yaş	68	40,48
18 yaş ve üstü	60	35,71

Tablo 1.'e göre bağımlı bireylerin %66,07'sinin Kannabis (esrar, marihuana), %55,36'sının Amfetamin (Extazy vs.), %26,19'unun Sedatif-hipnotikler (Xanax, diazem,rivotril,ketamin vs.) kullandığı, %39,88'inin öncelikle olarak Kannabis (esrar, marihuana, %35,71'inin Amfetamin (Extazy vs.) ve %11,90'ının Sedatif-hipnotikleri (Xanax, diazem,rivotril,ketamin vs.) kullanmayı öncelikli olarak tercih ettiği saptanmıştır.

Madde bağımlısı bireylerin maddeye başlama nedenleri incelendiğinde, %48,81'inin merak, %57,14'ünün problemlerden kaçmak, %18,45'inin eğlenmek, %28,57'sinin bir gruba ait olmak, %15,48'inin arkadaş baskısı ve %6,55'inin beğeni toplamak amacıyla maddeye başladığı belirlenmiştir. Madde bağımlısı bireylerin %17,86'sının en uzun 0-1 hafta, %45,24'ünün 1 hafta – 1 ay, %19,64'ünün 1-6 ay, %10,71'inin 1-5 sene süreyle madde kullanmadığı belirlenmiştir. Katılımcıların %70,24'ü madde kullanımı nedeniyle aileyle ilgili problemler, %64,29'u ekonomik problemler, %37,50'si arkadaşlarla ilgili problemler, %39,88'i işle ilgili problemler, %54,17'si sağlıkla ilgili problemler ve %39,88'i adli problemler yaşadığını ifade etmiştir. Araştırmaya dahil edilen madde bağımlılarının maddeye ilk başlama yaşlarına bakıldığında, %23,81'inin 15 yaş ve altında, %40,48'inin 16-17 yaşlarında, %35,71'inin 18 yaş ve üzerinde madde kullanımına başladığı tespit edilmiştir.

Tablo 2. Madde Bağımlısı Bireylerin Bağımlılık Profil İndeksi (BAPI) puanlarının Sosyo-Demografik Özelliklerine Göre Karşılaştırma Bulguları

	n	\bar{x}	s	M	SO	Z / X^2	P	Fark
Cinsiyet								
Kadın	58	15,31	2,91	16,38	98,164	-2,644	0,008*	
Erkek	110	13,58	4,28	14,68	77,295			
Yaş								
18-24 yaş	46	14,09	3,74	15,10	81,45	0,319	0,853	
25-34 yaş arası	84	14,24	4,13	15,41	86,43			
35 yaş ve üstü	38	14,14	3,85	14,58	83,93			
Eğitim durumu								
İlkokul ve altı	32	14,49	2,97	14,76	81,91	27,656	0,000*	1-4
Ortaokul	80	15,62	2,02	15,80	99,61			2-4
Lise	40	13,25	4,74	13,66	77,59			3-4
Üniversite	16	8,64	5,32	8,81	31,44			
Medeni durumu								
Bekar	84	13,70	4,26	15,06	79,58	3,541	0,170	
Evli	60	14,36	3,56	14,68	84,88			
Dul	24	15,38	3,54	16,39	100,75			
Çocuk sahibi olma								
Evet	68	14,99	2,80	15,23	91,76	-1,595	0,111	
Hayır	100	13,63	4,49	15,38	79,57			
Gelir								
Alt	83	14,94	3,23	15,75	92,70	5,986	0,051	
Orta	67	13,63	4,29	15,08	79,64			
Üst	18	12,71	4,97	13,46	64,78			
Hayatının çoğunu								
Köy	14	14,18	2,68	14,91	75,50	0,590	0,899	
Kasaba/ilçe	20	14,64	3,71	15,17	87,13			
Şehir	51	13,92	4,39	15,22	84,04			
Büyükşehir	83	14,22	3,93	15,42	85,67			

* $p < 0,05$

Madde bağımlısı bireylerin cinsiyete göre Bağımlılık Profil İndeksi (BAPI) puanları arasında istatistiki açıdan önemli fark vardır ($p < 0,05$). Kadınların Bağımlılık Profil İndeksi (BAPI) puanları erkeklerden fazla bulunmuştur. Bağımlı bireylerin yaşına göre Bağımlılık Profil İndeksi (BAPI) puanları arasında istatistiki açıdan önemli farklar yoktur ($p > 0,05$). Araştırma dahilindeki madde bağımlısı bireylerin eğitim durumuna göre Bağımlılık Profil

İndeksi (BAPI) puanları arasında istatistiki açıdan önemli fark vardır ($p < 0,05$). Üniversite eğitimi almış olan bağımlıların Bağımlılık Profil İndeksi (BAPI) puanları diğer eğitim seviyelerindeki bağımlılardan daha az bulunmuştur.

Araştırmaya alınan madde bağımlılarının medeni durumuna, çocuk sahibi olma durumuna, gelir durumuna ve hayatının çoğunu geçirdiği yere göre Bağımlılık Profil İndeksi (BAPI) puanları arasında istatistiki açıdan önemli farklar yoktur ($p > 0,05$).

Tablo 3. Madde Bağımlısı Bireylerin Bağımlılık Profil İndeksi (BAPI) puanlarının Ebeveynlerinin Bazı Özelliklerine Göre Karşılaştırma Bulguları

	n	\bar{x}	s	M	SO	Z / χ^2	p	Fark
Kardeş sayısı								
Bir	21	10,03	5,22	11,18	42,33	18,626	0,000*	1-2
İki	31	14,54	3,26	15,08	84,56			1-3
Üç ve üstü	116	14,83	3,38	15,61	92,12			
Aile tipi								
Çekirdek	112	13,93	3,93	14,83	80,41	5,619	0,060	
Geniş	39	14,30	3,98	15,35	84,95			
Parçalanmış	17	15,55	3,90	16,60	110,41			
Anne eğitim durumu								
Okuryazar değil	59	14,76	2,69	15,40	86,62	25,106	0,000*	1-4
İlkokul mezunu	74	15,13	3,19	16,00	96,54			1-5
Ortaokul mezunu	17	12,91	5,69	14,48	77,00			2-4
Lise mezunu	11	10,42	5,51	12,87	46,41			2-5
Lisans ve üstü	7	8,11	3,66	8,60	17,43			
Baba eğitim durumu								
Okuryazar değil	49	15,08	2,54	15,52	91,69	20,213	0,000*	1-5
İlkokul mezunu	78	14,64	3,90	15,62	92,64			2-5
Ortaokul mezunu	16	14,43	2,84	15,43	77,38			3-5
Lise mezunu	18	11,90	5,21	12,99	61,25			4-5
Lisans ve üstü	7	7,99	4,26	8,60	19,50			
Anne-baba evlilik durumu								
Birlikte	134	13,86	3,99	14,75	79,49	-2,649	0,008*	
Ayrı	34	15,45	3,52	16,48	104,24			
Çocuklukta bakımı üstlenen								
Anne/Baba	128	14,25	3,75	15,16	84,24	2,070	0,558	
Anneanne/Babaanne	26	14,53	4,24	15,57	92,37			
Kardeşler	7	13,19	5,24	15,75	81,43			
Diğer	7	12,47	5,27	14,42	63,07			
Çocukluk döneminde								
Demokratik	38	13,09	4,51	14,11	72,07	9,157	0,027*	1-3
Baskıcı-Otoriter	65	14,95	3,63	16,42	97,18			1-4
Aşırı Koruyucu	48	13,82	3,68	14,88	74,76			
İhmalkâr	17	14,65	4,10	15,75	91,32			
Çocukluk döneminde								
Demokratik	36	13,14	4,13	13,58	68,82	13,041	0,005*	1-4
Baskıcı-Otoriter	51	13,90	3,98	14,72	79,86			2-4
Aşırı Koruyucu	17	13,02	4,40	13,82	69,82			3-4
İhmalkâr	64	15,29	3,46	16,04	100,91			

* $p < 0,05$

Madde bağımlısı bireylerin kardeş sayısına göre Bağımlılık Profil İndeksi (BAPI) puanlarının arasında istatistiki açıdan önemli fark vardır ($p<0,05$). Bir kardeşi olanların Bağımlılık Profil İndeksi (BAPI) puanları diğerlerinden fazladır.

Araştırmaya alınan madde bağımlısı bireylerin aile tipine göre Bağımlılık Profil İndeksi (BAPI) puanları arasında istatistiki açıdan önemli fark yoktur ($p>0,05$).

Madde bağımlısı bireylerin anne eğitim durumuna göre Bağımlılık Profil İndeksi (BAPI) puanlarının arasında istatistiki açıdan önemli fark vardır ($p<0,05$). Annesi okur yazar olmayan ve ilkökul mezunu olanların Bağımlılık Profil İndeksi (BAPI) puanları annesi lise mezunu ve lisans mezunu olanlarda fazladır.

Araştırmadaki madde bağımlısı bireylerin baba eğitim durumuna göre Bağımlılık Profil İndeksi (BAPI) puanlarının arasında istatistiki açıdan önemli fark vardır ($p<0,05$). Babası lisans ve üstü seviyede eğitilmiş olanların Bağımlılık Profil İndeksi (BAPI) puanları diğer madde bağımlılarından daha azdır.

Madde bağımlısı bireylerin anne-baba evlilik durumuna göre Bağımlılık Profil İndeksi (BAPI) puanlarını arasındaki farkın istatistiki açıdan önemli olduğu saptanmış ve anne babası ayrı olanların Bağımlılık Profil İndeksi (BAPI) puanları anne babası birlikte olanlardan daha fazla bulunmuştur.

Madde bağımlısı bireylerin çocuklukta bakımını üstenen kişiye göre Bağımlılık Profil İndeksi (BAPI) puanları arasında istatistiki açıdan önemli fark yoktur ($p>0,05$).

Araştırma dahilindeki madde bağımlısı bireylerin çocukluk döneminde anne ve baba tutumlarına göre Bağımlılık Profil İndeksi (BAPI) puanlarının arasında istatistiki açıdan önemli fark vardır ($p<0,05$). Annesi demokratik tutumda olanların Bağımlılık Profil İndeksi (BAPI) puanları baskıcı-otoriter ve ihmalkâr olanlardan daha az bulunmuştur. Babası ihmalkâr tutum sergileyenlerin Bağımlılık Profil İndeksi (BAPI) puanları diğer katılımcılardan fazladır.

Tablo 4. Madde Bağımlısı Bireylerin Bağımlılık Profil İndeksi (BAPI) puanlarının Psikolojik Durumlarına İlişkin Bazı Özelliklerine Göre Karşılaştırma Bulguları

	n	\bar{x}	s	M	SO	Z	p
Herhangi bir psikiyatrik rahatsızlık							
Var	48	15,02	3,42	15,79	94,41		
Yok	120	13,84	4,10	14,91	80,54	-1,670	0,095
Psikiyatrik tedavi görme							
Evet	67	14,93	3,49	15,85	94,51		
Hayır	101	13,68	4,16	14,72	77,86	-2,174	0,030*
Psikiyatrik ilaç kullanma durumu							
Kullanan	36	15,72	2,00	15,73	100,06		
Kullanmayan	132	13,76	4,23	15,06	80,26	-2,165	0,030*
Daha önce intihar düşüncesi							
Var	124	15,09	3,18	16,04	96,21		
Yok	44	11,61	4,73	12,89	51,50	-5,238	0,000*
Daha önce intihar girişimi							
Var	79	15,82	2,65	16,57	107,87		
Yok	89	12,72	4,32	13,47	63,76	-5,866	0,000*
Yakın akrabalarda madde kullanan birey							
Var	81	14,71	3,25	15,43	87,70		
Yok	87	13,69	4,45	15,10	81,52	-0,822	0,411

* $p<0,05$

Tablo 4.'e göre araştırma kapsamında yer alan madde bağımlısı bireylerin psikiyatrik rahatsızlık durumlarına göre Bağımlılık Profil İndeksi (BAPI) puanlarının arasında istatistiki açıdan anlamlı fark yoktur ($p>0,05$).

Araştırmadaki madde bağımlısı bireylerin psikiyatrik tedavi görme ve psikiyatrik ilaç kullanma durumlarına göre Bağımlılık Profil İndeksi (BAPI) puanlarının arasında istatistiki açıdan önemli farklar vardır ($p<0,05$). Psikiyatrik tedavi gören ve psikiyatrik ilaç kullananların Bağımlılık Profil İndeksi (BAPI) puanları fazla bulunmuştur.

Madde bağımlısı bireylerin intihar düşüncesine sahip olma ve daha önce intihar girişiminde bulunma durumlarına göre Bağımlılık Profil İndeksi (BAPI) puanlarının arasında istatistiki açıdan önemli farklar vardır ($p<0,05$). İntihar düşüncesi olan katılımcıların Bağımlılık Profil İndeksi (BAPI) puanları olmayanlardan fazla bulunmuştur. Benzer şekilde daha önce intihar girişiminde bulunan katılımcıların Bağımlılık Profil İndeksi (BAPI) puanları intihar girişiminde bulunmayanlardan fazladır.

Madde bağımlısı bireylerin ailesinde madde kullanan birey olması durumuna göre Bağımlılık Profil İndeksi (BAPI) puanlarının arasında istatistiki açıdan anlamlı fark yoktur ($p>0,05$).

Tablo 5. Madde Bağımlısı Bireylerin Bağımlılık Profil İndeksi (BAPI) puanlarının Madde Kullanımına İlişkin Bazı Özelliklerine Göre Karşılaştırma Bulguları

	n	\bar{x}	s	M	SO	X ²	p	Fark
Öncelikle tercih edilen madde								
Kannabis	67	13,28	4,52	14,42	75,28	6,708	0,152	
Opiyatlar	10	14,79	2,82	15,87	87,35			
Amfetamin	60	15,23	2,87	16,26	96,18			
Sedatif-hipnotikler	20	14,21	4,27	15,33	86,10			
Diğer	11	13,32	4,60	13,37	71,50			
Madde kullanmadığı en uzun süre								
0-1 hafta	30	14,47	2,90	15,16	81,72	25,494	0,000*	1-4
1 hafta -1 ay	76	15,36	3,47	16,59	103,42			2-4
1 ay- 6 ay	33	13,04	3,02	13,23	59,15			2-5
6 ay - 1 sene	11	11,60	5,16	13,47	54,95			
1 sene - 5 sene	18	12,37	5,99	14,88	73,78			
İlk madde kullanım yaşı								
15 yaş ve altı	40	15,47	3,22	16,57	104,01	18,350	0,000*	1-3
16-17 yaş	68	14,73	3,55	15,60	91,11			2-3
18 yaş ve üstü	60	12,69	4,37	13,42	64,00			

* $p<0,05$

Tablo 5.'e göre madde bağımlısı bireylerin öncelikli olarak tercih ettikleri madde türüne göre Bağımlılık Profil İndeksi (BAPI) puanlarının arasında istatistiki açıdan önemli fark yoktur ($p>0,05$).

Araştırmaya katılan madde bağımlılarının madde kullanmadığı en uzun süreye göre Bağımlılık Profil İndeksi (BAPI) puanlarının arasında istatistiki açıdan önemli bir fark vardır ($p<0,05$). Madde kullanmadığı en uzun süre 0-1 hafta ve 1 hafta -1 ay arasında olanların Bağımlılık Profil İndeksi (BAPI) puanları en uzun 6 ay – 1 sene arası süreyle madde kullanmayanlardan fazladır. Ayrıca en uzun süreyle 1 hafta – 1 ay arasında madde kullanmayanların Bağımlılık Profil İndeksi (BAPI) puanları 1-5 sene arası madde kullanmayanlarda fazladır.

Madde bağımlısı bireylerin ilk madde kullanım yaşına göre Bağımlılık Profil İndeksi (BAPI) puanları arasında istatistik açısından önemli fark vardır ($p<0,05$). İlk madde kullanım yaşı 18 yaş ve üstünde olanların Bağımlılık Profil İndeksi (BAPI) puanları, 15 yaş altı ve 16-17 yaş arasında maddeye başlayanlardan az bulunmuştur.

8. Tartışma

Bu çalışma madde bağımlısı bireylerin bazı kişisel özelliklerine göre bağımlılık şiddetlerinin incelenmesi amacıyla gerçekleştirilmiştir.

Çalışma bulgularından bir tanesi, madde bağımlısı bireylerin cinsiyete göre bağımlılık şiddetleri arasında istatistiki açıdan önemli fark olduğu kadınların bağımlılık şiddeti erkeklerden fazla bulunmuştur. Bu bulgu doğrultusunda maddeye yönelik isteğin kadınlarda daha yüksek olduğu söylenebilir. Yapılan çalışmalar özellikle covid 19 sürecinde bireylerde ortaya çıkan psikolojik semptomlar nedeniyle madde kullanımının arttığını ve kadınların madde kullanma oranlarında yükselme olduğunu saptanmıştır (Gritsenko vd., 2021; Layman vd., 2022; Zolopa vd., 2022). Ancak literatürdeki bazı çalışmalarda madde kullanımının erkek bireyler arasında daha yaygın olduğu belirtilmektedir (Seedat vd., 2009; McHugh, vd., 2018).

Çalışmanın bir başka bulgusu ise, bağımlı bireylerin yaşına göre bağımlılık şiddetlerinin farklılaşmadığıdır. Literatürde yaş faktörünün bağımlılık şiddetini etkileme düzeyinin araştırıldığı bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu doğrultuda bu çalışmanın literatüre katkı sağlanacağı düşünülmektedir.

Çalışmanın başka bir bulgusu, madde bağımlısı bireylerin eğitim durumuna göre bağımlılık şiddetlerinin farklılık gösterdiği üniversite eğitimi almış olan bağımlıların diğer eğitim seviyelerindeki bağımlılara göre bağımlılık şiddetlerinin daha az olduğu görülmektedir. Bu bulgu doğrultusunda, eğitim seviyesi yükseldikçe katılımcıların bağımlılık şiddetinin azaldığı görülmektedir. Bu bulgu sonucunda, eğitim seviyesi ile bağımlılık şiddeti arasında bir ilişki bulunmuştur ve yüksek eğitim düzeyi bağımlılık şiddeti üzerinde koruyucu faktörde olduğu saptanmıştır. Literatürde eğitim düzeyi ile madde bağımlılığı arasında negatif, yönde bir ilişki olduğunu gösteren çalışmalar bulunmaktadır (Evren ve Çakmak, 2001; Bilici vd., 2012). Yapılan bazı çalışmalar da araştırma bulgularıyla benzer biçimde eğitimsiz veya ilkökul mezunu olan katılımcıların madde kullanımlarının daha fazla olduğu sonucuna varılmıştır (Nebioğlu vd., 2013; Bulut vd., 2006; Boden vd., 2015).

Bir diğer bulgu ise, katılımcıların medeni durumuna, çocuk sahibi olma durumuna, gelir durumuna ve hayatının çoğunu geçirdiği yere göre bağımlılık şiddetlerinin farklılaşmadığı tespit edilmiştir. Araştırma bulgularından farklı olarak alanyazında yapılan çalışmalarda medeni durumu, gelir düzeyi, çocuk sahibi olma durumuna göre madde bağımlılık şiddetlerinin farklılık gösterdiği sonucuna varılmaktadır (Karadeniz vd., 2018; Asan vd., 2015). Çalışma bulgusu düzenli evlilik hayatının, bağımlılık şiddetini, nüks durumunu ve tedavinin olumlu seyrini etkileyebilecek önemli bir faktör olduğunu düşündürmektedir.

Bir başka bulgu ise, madde bağımlısı bireylerin kardeş sayısına göre bağımlılık şiddetleri incelendiğinde bir kardeşi olan katılımcıların bağımlılık şiddetleri diğer katılımcılara göre daha az olduğu belirlenmiştir. Buna ek olarak aile tipinin katılımcıların bağımlılık şiddetlerini farklılaştırmadığı görülmektedir. Alanyazında madde bağımlısı bireylerin kardeş sayısına göre bağımlılık şiddetini inceleyen bir çalışmaya rastlanmamıştır. Aile tipinin bağımlılık geliştirmede bir risk faktörü olabileceği ve parçalanmış ailede yetişen bireylerin madde bağımlılık risklerinin daha yüksek olduğu yönünde çalışmalar olsa da aile tipi ile bağımlılık şiddetlerini inceleyen bir araştırma bulunmamıştır (Bülbül ve Odacı, 2018).

Önemli bir diğer bulgu, madde bağımlısı bireylerin anne ve baba eğitim düzeyi arttıkça bağımlılık şiddetinin azalmış olduğudur. Yapılan bir çalışmada, anne ve babanın eğitim seviyesine göre madde kullanımının değişiklik gösterdiğini, anne ve babanın eğitim seviyesi

düştükçe bağımlılık riskinin arttığı bulunmuştur (Hogan, 2000; Aras vd., 2007; Keniş, 2015). Şaşmaz vd., (2006) tarafından yapılan bir çalışmada ise, anne-babanın eğitim seviyesinin yüksek olması madde bağımlılığında risk oluşturduğu sonucuna varmışlardır.

Bir başka bulgu ise, katılımcıların anne-baba evlilik durumuna göre istatistiksel farklılık olduğu ve anne-babası ayrı olanların bağımlılık şiddetleri anne-babası birlikte olanlardan daha fazla olduğu bulunmuştur. Lambert-Passos vd., (2006) yaptıkları çalışmada, ebeveynleri boşanmış olanların esrar ve sakinleştirici madde kullanımının daha yaygın olduğunu saptamışlardır ancak bağımlılığın şiddetine olan etkisi incelenmemiştir.

Araştırma katılımcılarının çocuklukta bakımını üstlenen kişiye göre bağımlılık şiddetlerinin değişmediği belirlenmiştir. Literatüre bakıldığında ise çocuklukta bakımını üstlenen kişi ile kurulan bağın sağlıklı olmaması durumunda ileride madde kullanımı açısından bir risk faktörü olarak görüldüğü yönünde çalışmalar bulunmaktadır (Rosenstein ve Horowitz, 1996; Caspers vd., 2005; Wedekind vd., 2013).

Çalışmada dikkat çeken önemli bir bulgu ise, madde bağımlısı bireylerin çocukluk döneminde annesi demokratik tutumda olanların bağımlılık şiddetleri, baskıcı-otoriter ve ihmalkâr olanlardan daha az bulunmasıdır. Babası ihmalkâr tutum sergileyenlerin bağımlılık şiddetleri ise diğer katılımcılardan fazla olduğu görülmektedir. Alanyazında yapılan pek çok araştırma anne ve babanın eğitim düzeyleri ve birlikte olma durumlarının yanı sıra sergiledikleri tutumların bireylerin bağımlılık şiddetleri üzerinde önemli role sahip oldukları vurgulanmaktadır (Kılıç, 2007; Özmen, 2009; Koçhan 2014; San vd., 2020). Yapılan çalışmalar anne baba tutumunun bireyin madde kullanımında etken rol oynadığını ortaya koymaktadır (Neppel vd., 2020; Butt vd., 2022). Benzer şekilde Akfert vd. (2009), yaptıkları çalışmada madde kullananların ebeveynlerinin baskıcı-otoriter bir tutum ile büyütüldüğünü bulmuştur. Başka bir çalışmada da benzer şekilde Demokratik tutumu olan ebeveynlerin, yetiştirdiği çocuklarda madde bağımlılığı daha düşük oranda olduğu saptanmıştır (Oğuz ve Özçelik, 2018). Çalışmayı destekleyen başka bir araştırma ise; baskıcı-otoriter ebeveyni olan ve ihmal edilen kişilerin madde kullanım riskinin daha yüksek olduğu bulunmuştur (Aksoy, 2006; Karaca, 2010).

Araştırmadaki başka bir bulguda ise, madde bağımlısı bireylerin psikiyatrik tedavi görme ve psikiyatrik ilaç kullanma durumlarına göre bağımlılık şiddetlerinin farklılaştığı görülmektedir. Psikiyatrik tedavi gören ve psikiyatrik ilaç kullananların bağımlılık şiddetlerinin yüksek olduğu belirlenmiştir. Literatürde yapılan çalışmalar bireylerin akıl ve psikolojik sağlıkları ile madde kullanımları arasında pozitif ilişki olduğunu bu sebeple tedavi gören bireylerde madde kullanım riskinin yüksek olduğunu ortaya koymaktadır (Richert vd., 2020; Larson & Bergmans, 2022; Sljivo vd., 2022).

Madde bağımlısı bireylerden intihar düşüncesi olan katılımcıların bağımlılık şiddetleri, intihar düşüncesi olmayanlardan fazla olduğu tespit edilmiştir. Benzer şekilde daha önce intihar girişiminde bulunan katılımcıların bağımlılık şiddetlerinin intihar girişiminde bulunmayanlardan fazladır. Bu doğrultuda intihar düşünceleri ve intihar girişimlerinin bağımlılık şiddetini arttırdığı tespit edilmiştir. Kassem (2019) yaptığı çalışmada şiddetli bağımlılığı olan madde kullanıcılarının, bağımlılık şiddeti orta seviyede olan madde kullanıcılarına kıyasla daha fazla intihar, düşüncelerinin olduğunu ve yüksek bağımlılık şiddeti olan kullanıcılarının yarısı, neredeyse her zaman hayatlarını sonlandırma düşüncelerinin olduğu bulunmuştur.

Madde bağımlısı bireylerin ailesinde madde kullanan birey olması durumuna ve öncelikli olarak tercih ettikleri madde türüne göre bağımlılık şiddetleri arasında istatistiki açıdan anlamlı fark olmadığı belirlenmiştir. Araştırma bulgularının aksine yapılan araştırmalarda ailesinde madde kullanım öyküsü olan bireylerin bağımlılık şiddetlerinin daha fazla olduğu görülmektedir (Savaşan vd., 2013; Mutlu ve Öztürk, 2019).

Bir diğer bulgu ise, katılımcıların madde kullanmadığı en uzun süreye göre bağımlılık şiddetleri arasında önemli bir fark olduğu tespit edilmiştir. Çalışma bulgularına göre maddenin

kullanılmadığı süre kısaldıkça bağımlılık şiddetinin arttığı söylenebilir. Madde bağımlılığının nüks etme süresi kısaldıkça bağımlılık şiddetini arttığı yapılan çalışmalarla da ortaya konulmaktadır (Asan vd., 2015; Savaşan vd., 2013; Güvaç, 2019).

İlk maddeye başlama yaşı incelendiğinde, 18 yaş ve üstünde madde kullanmaya başlayan katılımcıların bağımlılık şiddetleri, 15 yaş altı ve 16-17 yaş arasında maddeye başlayan katılımcılardan daha az olduğu tespit edilmiştir. Araştırmada elde edilen bulgularla benzer biçimde yapılmış çalışmalarda madde kullanımı başlama yaşı ortalamasının 14.5 olduğu belirtilmekle birlikte bağımlılık şiddetleri yüksek olabileceği yönünde çalışmaları mevcuttur (Danışmaz-Sevin ve Erbay, 2019; Mutlu ve Öztürk, 2019).

9. Sonuç

Madde bağımlısı bireylerin cinsiyete göre bağımlılık şiddetleri arasında anlamlı fark olduğu belirlenmiştir. Kadın katılımcıların bağımlılık şiddetlerinin erkek katılımcılardan fazla olduğu sonucuna varılmıştır. Araştırma dahilindeki madde bağımlısı bireylerin eğitim durumuna göre bağımlılık şiddetleri arasında fark olduğu saptanmıştır. Üniversite eğitimi almış olan bağımlıların bağımlılık şiddetlerinin diğer eğitim seviyelerindeki bağımlılardan daha az olduğu belirlenmiştir. Madde bağımlısı bireylerin annesi okur yazar olmayan ve ilkokul mezunu olanların bağımlılık şiddetlerinin annesi lise mezunu ve lisans mezunu olanlardan fazla olduğu saptanmıştır. Araştırmadaki madde bağımlısı bireylerin baba eğitim durumuna göre babası lisans ve üstü seviyede eğitilmiş olanların bağımlılık şiddetlerinin diğer madde bağımlılarından daha az olduğu saptanmıştır. Madde bağımlısı bireylerin anne-baba evlilik durumuna göre anne babası ayrı olanların bağımlılık şiddetlerinin anne babası birlikte olanlardan daha fazla olduğu tespit edilmiştir. Katılımcıların anne ve baba tutumlarına bakıldığında, annesi demokratik tutumda olanların bağımlılık şiddetleri baskıcı-otoriter ve ihmalkâr olanlardan daha az bulunurken babası ihmalkâr tutum sergileyenlerin bağımlılık şiddetlerinin diğer katılımcılardan fazla olduğu belirlenmiştir. İntihar düşüncesi olan katılımcıların bağımlılık şiddetleri intihar düşüncesi olmayanlardan fazla bulunmuştur.

Kaynakça

- Akfert, K.S., Çakıcı, E. ve Çakıcı, M., (2009). Üniversite öğrencilerinde sigara alkol kullanımı ve aile sorunları ile ilişkisi, *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 10:40-47
- Aksoy, K. (2006). *Lise öğrencilerinin bağımlılık yapan maddelere ilişkin tutumları ve bu tutumlara etki eden değişkenlerin incelenmesi* (Tez No. 209615) [Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/giris.jsp>
- Albal, E. (2019). *Madde Bağımlılarında Şema ve Psikolojik Esneklik Yaklaşımlarının Madde Bağımlılığı Şiddetine* (Tez No. 545019) [Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi] YÖK Tez Merkezi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/giris.jsp>
- Aldemir, E. (2019). Bağımlılık Epidemiyolojisi. Bağımlılık Tanı, Tedavi, Önleme. İstanbul: Gülmat Matbaacılık.
- Aras, Ş., Günay, T., Özan, S. ve Orçın, E. (2007). İzmir ilinde lise öğrencilerinin riskli davranışları. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 8, 186-196.
- Asan, Ö., Tıkır, B., Okay, İ. T., ve Göka, E. (2015). Bir AMATEM birimine başvuran alkol ve madde kullanım bozukluğu olan hastaların sosyodemografik ve klinik özellikleri. *Bağımlılık Dergisi*, 16(1), 1-8.
- Bilici, R., Uğurlu, G. K., Tufan, E., Güven, T., ve Uğurlu, M. (2012). Bir bağımlılık merkezinde yatarak tedavi gören hastaların sosyodemografik özellikleri. *Fırat Tıp Dergisi*, 17(4), 223-227
- Bircan, S., Erden, G. ve Vatansver, M. (2019). Madde kullanım bozukluğu olan genç yetişkinlerin algıladıkları aile ortamı: Karşılaştırmalı bir çalışma. 7(14), 52-67. DOI: 10.7816/nesne-07-14-04

- Boden, M.T., & Thompson, R. J. (2015). Facets of emotional awareness and associations with emotion regulation and depression. *Emotion, 15*(3), 399–410.
- Bulut, M., Savaş, H. A., Cansel, N., Selek, S., Kap, Ö., Yumru, M., ve Vırit, O. (2006). Gaziantep Üniversitesi alkol ve madde kullanım bozuklukları birimine başvuran hastaların sosyodemografik özellikleri. *Journal of Dependence, 7*, 65-70.
- Butt, M.M., Watson, R.J., Rohner, R.P. *et al.* (2022). Memories of Parental Rejection in Childhood and Current Psychological Maladjustment Predict Substance Abuse in a Collectivist Religious Country. *J Child Fam Stud 31*, 2608–2617 <https://doi.org/10.1007/s10826-022-02323-z>
- Bülbül, K., & Odacı, H. (2018). Lise öğrencilerinde umutsuzluk, bağlanma stili ve aile yapısının madde kullanma eğilimini yordama gücü. *Klinik Psikiyatri Dergisi, 21*(4), 360-369.
- Caspers, K. M., Remi, J., Douglas, L., Rebecca, Y., & Beth, T. (2005). Contributions of attachment style and perceived social support to lifetime use of illicit substances. *Addictive Behaviors, 30*(5).
- Danışmaz Sevin M., Erbay E. (2021). Eroin arkadaşlığı: çevresi içerisinde birey perspektifi ile madde bağımlılarının yaşam deneyimleri. *Bağımlılık Dergisi. 22*(1): 65-75.
- Dar, M. (2019). Madde bağımlılığı tedavisi sürecinde aile işlevselliğinin rolünün incelenmesi. (Tez No. 613965) [Yüksek Lisans Tezi, Hasan Kalyoncu Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/giris.jsp>
- Dilbaz, N. (2012). Madde bağımlılığında korunma ve tedavi ilkeleri. Madde bağımlılığı tanı ve tedavi kılavuzu el kitabı. Sağlık Bakanlığı Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü
- Erginbay, Ş. (2014). Ortaokul 5 ve 8. sınıflarda algılanan anne-baba tutumları ve ailelerin çocuk yetiştirme stillerinin akademik başarıya etkisi. (Tez No. 367993) [Yüksek lisans tezi, Fatih Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/giris.jsp>
- Ertüzün, E., Uyaroğlu, A. K., Demirel, B., & Kocak, E. (2016). boş zaman aktivitelerinin madde bağımlılığı sürecindeki rolüne ilişkin nitel bir çalışma. *Spor Bilimleri Dergisi, 27*(2), 49-58.
- Evren, C. ve Çakmak, D. (2001), Alkol ve Madde Kullananların özellikleri: 2000 Yılına ait AMATEM'e Yatan Hasta Verilerinin İncelenmesi. *Düşünen Adam; 14*, 142-149.
- Falker, CG, Stefanovics, EA, Rhee, TG ve diğerleri. Kadınların Madde Kullanım Bozukluğu Tedavi Hizmetleri Kullanımı: Oranlar, İlişkiler ve Erkeklerle Karşılaştırmalar. *Psychiatr Q 93*, 737–752 (2022). <https://doi.org/10.1007/s11126-022-09989-0>Görgülü, T. (2020). Tedavi motivasyonu ve özyeterliliğin geliştirilmesinde psikososyal grup çalışmaları ne kadar etkili? Madde kullanıcılarıyla deneysel bir çalışma. *Arch Neuropsychiatry, (57)*, 241- 247
- Görgün, S., Tiryaki A. ve Topbaş, M. (2010). Üniversite öğrencilerinde madde kullanma ve anneye bağlanma biçimleri. *Anadolu Psikiyatri Dergisi, 11*,305- 312.
- Gritsenko, V., Skugarevsky, O., Konstantinov, V. *et al.* (2021). COVID 19 Fear, Stress, Anxiety, and Substance Use Among Russian and Belarusian University Students. *Int J Ment Health Addiction, 19*, 2362–2368 <https://doi.org/10.1007/s11469-020-00330-z>
- Güvaç, A, Z. (2019). Madde kullanım bozukluğu tedavisi gören bireylerin bağımlılık profili ve tedavi motivasyonlarının belirlenmesi. (Tez No. 612134) [Yüksek lisans tezi, Sağlık Bilimleri Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/giris.jsp>
- Hogan, M. J. (2000). Diagnosis and treatment of teen drug use. *Medical Clinics of North America, 84*, 927-966.
- Karaca, İ. (2010). Aile içi iletişimin, ortaöğretim öğrencilerinin madde bağımlılığına etkisi: Elazığ Örneği. (Tez No. 374402) [Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi] YÖK Tez Merkezi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/giris.jsp>

- Karadeniz, H., Birincioğlu, İ., Çetin Ketenci, H., & Karabacak, V. (2018). Doğu Karadeniz Bölgesinde Uyuşturucu Madde Kullanımının Değerlendirilmesi (2010-2013). *Karadeniz Chemical Science And Technology*, (2), 32-36.
- Kassem, N. (2019). Tercih Maddesi ve Bağımlılık Şiddetine Bakılarak Bağımlılarda Yaşama Son Verme Düşüncesi Yoğunluğunun Araştırılması. *Kıbrıs Türk Psikiyatri ve Psikoloji Dergisi*, *Kıbrıs Türk Psikiyatri ve Psikoloji Dergisi Kongre Özel Sayı*, 36-39. DOI: 10.35365/ctjpp.19.special1.10
- Keniş, D., ve Çekin, N. (2015). Adana ilinde denetimli serbestliğe tabi çocukların aile değerlendirmesi. Adli tıp tezli yüksek lisans programı yüksek lisans tezi, Adana.
- Kılıç H.G. (2007). *Bazı demografik değişkenler ve anne baba tutumlarına göre madde bağımlısı bireylerin anne baba bağılıkları ilişkisinin incelenmesi*. (Tez No.220603) [Yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/giris.jsp>
- Koçhan, K., & İlhan, T. (2015). Erbaş/erlerin ebeveyne bağlanma stilleri, depresyon düzeyleri ve stresle başa çıkma stillerinin madde kullanımını açısından incelenmesi.
- Koçhan K. (2014). *Madde kullanan ve kullanmayan erbaş/erlerin ebeveyne bağlanma, depresyon düzeyleri ve stresle başa çıkma stillerinin incelenmesi*. (Tez No. 378568) [Yüksek lisans tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi] YÖK Tez Merkezi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/giris.jsp>
- Köroğlu, E. (2015). *Psikiyatri Sözlüğü*. Hekimler Yayın Birliği.
- Kuyumcuoğlu, S., (2019). Karadeniz bölgesi'nde alkol kullanan bireylerin psikolojik semptomları ve aleksitimi düzeyleri aralarındaki ilişkinin incelenmesi. [Yayınlanmamış Yüksek lisans tezi, Üsküdar Üniversitesi]
- Lambert Passos SR, Alvarenga Americano do Brasil PE, Borges dos Santos M.A., (2006) Costa de Aquino MT. Prevalence of psychoactive drug use among medical students in Rio de Janeiro. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*.;41(12):989-96.
- Larson, P. S., Bergmans, R. S. (2022). Impact of the COVID-19 pandemic on temporal patterns of mental health and substance abuse related mortality in Michigan: An interrupted time series analysis, *The Lancet Regional Health- Americas*, 10, 100218, <https://doi.org/10.1016/j.lana.2022.100218>.
- Layman, H.M., Thorisdottir, I.E., Halldorsdottir, T. et al. (2022). Substance use among youth during the covid-19 pandemic: a systematic review. *Curr Psychiatry Rep* 24, 307–324 <https://doi.org/10.1007/s11920-022-01338-z>
- McHugh R.K., Votaw V.R., Sugarman D.E., Greenfield SF. (2018). Sex and gender differences in substance use disorders. *Clin Psychol Rev*, 66: 12-23.
- Mutlu, E. A., & Öztürk Sarıkaya Ö. (2019). Evaluation of sociodemographic data in patients treated in an alcohol and drug addiction treatment center (ASATC) clinic (tur). *Journal of Clinical Psychiatry*, 22(3), 276-285.
- Nebioğlu, M., Yalnız, H., ve Geçici, Ö. (2013). Opiyat bağımlılarında diğer maddelerin kullanımı ve sosyodemografik özellikler ile ilişkisi. *TAF Preventive Medicine Bulletin*, 12(1), 35-42.
- Neppl, T. K., Diggs, O. N., & Cleveland, M. J. (2020). The intergenerational transmission of harsh parenting, substance use, and emotional distress: Impact on the third-generation child. *Psychology of Addictive Behaviors*, 34(8), 852–863.
- Oğuz, F., Özçelik, A. D. (2018). Ergenlerde algılanan anne baba tutumu ile madde bağımlılığı arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi / The Journal of International Social Research*. 11(58).
- Ögel, K. (2010). Sigara, alkol ve madde kullanım bozuklukları: Tanı, tedavi ve önleme. Yeniden Yayınlar.

- Ögel K, Karadağ F., Evren C., ve Gürol D.T. (2012) Bağımlılık profil indeksi (BAPİ) uygulama Rehberi. *Yeniden Yayınları*
- Öngel-Atar, A., Yalçın, Ö., Uygun, E., Çiftçi Demirci, A., ve Erdoğan, A. (2016). Madde kullanım bozukluğu olan ergenlerde aile işlevlerinin, çift uyumunun ve anne baba tutumunun değerlendirilmesi. *Archives of Neuropsychiatry/Noropsikiatri Arsivi*, 53(1).
- Polak K, Haug NA, Dillon P, Svikis DS. Substance Use Disorders in Women. *Psychiatr Clin North Am*. 2023 Sep;46(3):487-503. doi: 10.1016/j.psc.2023.04.006. Epub 2023.
- Richert, T., Anderberg, M. & Dahlberg, M. (2020). Mental health problems among young people in substance abuse treatment in Sweden. *Subst Abuse Treat Prev Policy*, 15, 43 <https://doi.org/10.1186/s13011-020-00282-6>
- Rosenstein, D. S., & Horowitz, H. A. (1996). Adolescent attachment and psychopathology. *Journal of Consulting Clinical Psychology*, 64(2).
- San, A., Erensoy, H., Aytaç, H.M., Berkol, T.D. (2020). Üniversite öğrencilerinde depresyon düzeylerinin, madde kullanımları ve aile tutumları ile ilişkisi. *Bağımlılık Dergisi*, 21, 1-12. 21.
- Savaşan, A., Engin, E., ve Ayakdaş, D. (2013). Bir AMATEM kliniğinden taburcu olan bağımlı hastaların yaşam tarzı değişiklikleri ve nüks durumları. *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi*, 4(2), 75-79.
- Seedat S, Scott KM, Angermeyer MC, Berglund P, Bromet EJ, Brugha TS, Demyttenaere K, de Girolamo G, Haro JM, Jin R, Karam EG, Kovess-Masfety V, Levinson D, Mora MEM, Ono Y, Ormel J, Pennell BE, Posada-Villa R, Sampson NA, Williams D, Kessler RC. (2009). Cross-national associations between gender and 49 mental disorders in the World Health Organization World Mental Health Surveys. *Arch Gen Psychiatry*, 66(7): 785-795. 85.
- Sljivo, A., Smailbegovic, F.G., Mulać, A., Dacic, I., Kubat, A., & Sirucic, I. (2022). Mental Health and Substance Abuse Among the Bosnia and Herzegovina Student Population During the COVID-19 Outbreak. *Mater Sociomed*. 34(1), 8-13. <http://www.orcid.org/0000-0003-2865-0446>
- Şaşmaz, T., Buğdaycı, R., Toros, F., Kurt, A. Ö., Tezcan, H., Öner, S. ve Çamdeviren, H. (2006). Ergenlerde alkol içme prevalansı ve olası risk faktörleri: Kesitsel bir çalışma. *TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni*, 5(2), 94-104.
- Tekalan A. (2012) Uyuşturucu Maddelere Genel Bir Bakış. *Yeşilay, Bağımlılık Tedavisi, Aylık Sağlık, Eğitim ve Kültür Dergisi.*; 87:32. 23
- Topgül, M. Y., (2022). *Rize ilinde alkol ve madde kullanım bozukluğu nedeniyle ayaktan tedavi edilen hastalarda dürtüsellik ve psikolojik iyi oluş arasındaki ilişkinin incelenmesi*. (Tez No. 715923) [Yüksek Lisans Tezi, Üsküdar Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/giris.jsp>
- Ulukoca N, Gökgöz Ş, Karakoç A. (2013). Prevalence of Tobacco, Alcohol, and Substance use in Kırklareli University Students. *Firat Tıp Derg/Firat Med J*; 18(4): 230-234
- United Nations Office On Drugs And Crime (UNODC), (2018). United Nations Office on Drugs and Crime.
- United Nations Office On Drugs And Crime (UNODC), (2019). *World drug report 2019. vienna: United Nations office on drugs and crime*. <https://wdr.unodc.org/wdr2019/en/exsum.html>
- Uzbay, İ. T. (2018). *Hazdan Bağımlılığa: İnsan Neden Bağımlı Olur?* İstanbul: Destek Yayınları.
- Yıldırım, Z. ve Sütçü, S. (2016). Effectiveness of Cognitive Behavioral Group Therapy for the Treatment of Substance-Related Disorders: A Systematic Review. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 8 108-128.

- Zolopa, C., Burack, J.A., O'Connor, R.M. *et al.* (2022). Changes in Youth Mental Health, Psychological Wellbeing, and Substance Use During the COVID-19 Pandemic: A Rapid Review. *Adolescent Res Rev* **7**, 161–177 <https://doi.org/10.1007/s40894-022-00185-6>
- Wedekind, D., Bandelow, B., Heitmann, S., Havemann-Reinecke, U., Engel, K. R., & Huether, G. (2013). Attachment style, anxiety coping, and personality-styles in withdrawn alcohol addicted inpatients, substance abuse treatment, prevention and policy. *substance abuse, Treatment, Prevention and Policy*, *8*(1).